

Kartlegging av sensurforsøk i norske bibliotek

Rapport fra kartlegging av sensurforsøk i norske bibliotek

Norsk bibliotekforenings utvalg for demokrati og ytringsfrihet legger med dette frem sin rapport over kartleggingen av sensurforsøk i norske bibliotek gjennomført i 2025.

Oslo, 1. oktober 2026

Leder, John-Wilhelm Flattun, Førstebibliotekar ved Universitetet i Bergen

Nisrin Maktabi-Barkouki, Direktør for Norsk Barnebokinstitutt

Mariann Schjeide, Biblioteksjef ved Høgskulen i Volda

Hilde Grefsrud, Seniorrådgiver i Fylkesbibliotekene ABO

Cathinka Neverdal, Universitetsbibliotekar ved Universitetet i Oslo

Innholdsfortegnelse

Rapport fra kartlegging av sensurforsøk i norske bibliotek	1
Formål og avgrensning	3
Bakgrunn	4
Metode og datagrunnlag	5
Hovedfunn	8
Henvendelser og klager	8
Samlinger	9
Tematisk grunnlag for reaksjoner på samlinger	9
Forskjeller mellom bibliotektyper	10
Selvsensur og tilbakeholdenhet i samlingsarbeidet	11
Arrangementer, utstillinger og aktiviteter	12
Egen tilbakeholdenhet ved arrangementer og utstillinger	12
Utlån og leie av lokaler	12
Konsekvenser av henvendelser: samlinger og arrangement	13
Håndtering og rutiner	13
Diskusjon	14
Konklusjon	15
Referanser	17
Vedlegg 1:	20

Formål og avgrensning

Norsk bibliotekforening ga i mars 2025 foreningens Utvalg for demokrati og ytringsfrihet i oppdrag å gjennomføre en nasjonal kartlegging av sensurforsøk i biblioteket.

Utvalget gjennomførte høsten 2025 en kartlegging av sensurforsøk i norske bibliotek. Formålet med kartleggingen var å få et overordnet bilde av om, hvordan og i hvilke deler av biblioteksektoren ansatte opplever negative påvirkningsforsøk knyttet til samlinger, utstillinger, arrangementer og aktiviteter i biblioteket.

I denne rapporten brukes begrepet sensurforsøk bredt. Kartleggingen undersøker ikke først og fremst formell eller direkte sensur i betydningen forbud mot bestemte titler, men ulike former for negativ påvirkning: klager, protester, krav om fjerning eller endring, forsøk på å stoppe arrangementer eller utstillinger, samt tilfeller der ansatte selv har unnlatt innkjøp, formidling eller arrangementer på grunn av bekymring for reaksjoner.

Rapporten gir en kortfattet gjennomgang av hovedfunnene. Den bør leses som en kartlegging av tendenser og erfaringer i sektoren, ikke som en representativ undersøkelse av omfanget av sensurforsøk i norske bibliotek.

Hensikten med kartleggingen har vært å fremskaffe et visst tallmateriale for å kunne si noe om situasjonen i norske bibliotek, og å ha et sammenligningsgrunnlag for å kunne si noe om utviklingen i årene som kommer.

Bakgrunnen for at Norsk bibliotekforening ga utvalget i oppdrag å gjennomføre en slik kartlegging er mangefasettert. Utviklingen internasjonalt, med stadig hardere vilkår for demokrati og ytringsfrihet også i mange demokratiske samfunn, må ses i sammenheng med økende utfordringer knyttet til angrep på bibliotek, bibliotekarere, bibliotekenes samlinger og deres rolle som åpne demokratiske møteplasser (American Library Association [ALA], 2026; DIK, 2025; PEN America, 2025; Pokornowski & Schonfeld, 2024). En sammenfallende faktor i de demokratiene der sensurforsøk mot bibliotekene har ført fram, er at man ikke har vært tilstrekkelig forberedt på å måtte forsvare bibliotekets autonomi og den faglige vurderingen bibliotekarene gjør i møte med politisk, ideologisk

eller administrativt press (DIK, 2025; Knox, 2014a, 2014b; Olthmann, 2016; Pokornowski & Schonfeld, 2024). Det har ført til at selv relativt få sensurforsøk i mange tilfeller har fått store konsekvenser, blant annet fordi formelle klager, trusler om reaksjoner, politisk styring, juridiske fremstøt eller frykt for tap av finansiering kan skape en nedkjølende effekt også før konkrete inngrep finner sted (Bar-Tal, 2017; Cook & Heilmann, 2013; Penney, 2022; Pokornowski & Schonfeld, 2024). Det rapporteres også om økende tilfeller av selvsensur, forstått som det å la være å kjøpe inn eller stille ut visse bøker, eller la være å avholde et arrangement eller en utstilling av frykt for angrep, kritikk, politisk press eller tap av

finansiering (DIK, 2025; Moore & Tudor, 2024; Rickman, 2010; Tudor et al., 2023). Vi ser også at i de demokratiene der det har vært en gradvis økning i sensurforsøk, som for eksempel USA, har det samtidig foregått en endring i hvem det er som fremmer slike krav: der det tidligere ofte var enkeltpersoner som ønsket å fjerne en bok, er det nå i større grad organiserte grupperinger, politiske aktører, juridiske fremstøt og forsøk på institusjonell påvirkning som driver utviklingen (ALA, 2026; PEN America, 2025).

Bakgrunn

Internasjonalt har bibliotekansatte hatt en mer utfordrende hverdag enn oss i de skandinaviske og nordiske landene, særlig i møte med organiserte forsøk på å påvirke samlinger, arrangementer og bibliotekpolitikk (American Library Association (ALA), 2026a, 2026b, 2026c, PEN America, 2025a, 2025b; Engström et al., 2024a). Norske og nordiske bibliotek har i mindre grad vært utsatt for organiserte og ressurssterke påvirkningskampanjer. USA har stått i særstilling, med en kraftig økning i antall sensurforsøk mot mediesamlinger de siste årene, og det er i særlig grad skolebibliotek som har vært berørt av denne utviklingen. Men vi ser også tendenser i Europa, med urovekkende tilbakemeldinger både fra Belarus, Ungarn og Irland, for å nevne noen land (PEN Belarus, 2026; IFLA, 2021; Kerrigan et al., 2024).

ALA dokumenterer svært høye tall for utfordrede og fjernede titler i amerikanske bibliotek, og peker selv på at pressgrupper, folkevalgte og beslutningstakere står bak en stor andel av utfordringene; PEN America beskriver tilsvarende utvikling i amerikanske skolebibliotek. For Europa finnes særlig gode enkeltstående kilder for Belarus, Ungarn og Irland.

De nordiske landene har en annen finansiering og forvaltningsstruktur for bibliotekdriften, knyttet til kommunale, fylkeskommunale/regionale og statlige ansvarsområder (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2024; Lov om folkebibliotek, 1985). Vi har også en sterk og relativt stabil lovforankring av bibliotekene som offentlige kunnskaps-, kultur- og demokratistrukturer (Lov om folkebibliotek, 1985; Swedish Library Association, 2015; Danish National Library Authority, 2000; Ministry of Education and Culture, Finland, 2016). Et annet viktig poeng er stor grad av profesjonell autonomi blant bibliotekansatte og en grunnleggende aksept for bibliotekdrift som fag (Norsk bibliotekforening, 2024). Og det store flertallet av henvendelser til bibliotekene er også fra enkeltpersoner her i landet; vi har ikke store ressurssterke organisasjoner som systematisk retter klager mot bibliotekets samlinger og/eller arrangementer, som denne kartleggingen viser.

Regjeringen beskriver ansvarsdelingen i Norge, mens folkebibliotekloven fastsetter at folkebibliotekene skal være uavhengige møteplasser og arenaer for offentlig samtale og

debatt. Norsk bibliotekforenings yrkesetiske retningslinjer gir viktig støtte for profesjonell uavhengighet, samlinger, utstillinger, debatter og arrangementer.

Bibliotekansatte i Norden har i stor grad konstatert at inngripen i bibliotekdrift generelt, og retningslinjer for arrangementer og samlingsutvikling spesielt, har vært noe som skjer i land med andre politiske og institusjonelle rammer enn de nordiske (ALA, 2026a; PEN America, 2025a; PEN Belarus, 2026). Men et hardere politisk ytringsklima har etter hvert også nådd Norden (Carlsson et al., 2023; Engström et al., 2024b; Nissen & Kann-Rasmussen, 2022; Svenska PEN, 2026). Vi ser foreløpig mindre innblanding rundt innkjøp, men flere reaksjoner mot planlagte og avholdte arrangementer og utstillinger (Larsen, 2024; Engström, Carlsson & Hanell, 2024). Det kan ha sammenheng med at disse er mer synlige og lettere å legge merke til på grunn av markedsføring, synliggjøring eller omtale i sosiale medier. Men det er også kulturforskjeller de nordiske landene imellom (Nissen & Kann-Rasmussen, 2022).

Metode og datagrunnlag

Kartleggingen ble gjennomført ved hjelp av Nettskjema. Kartleggingen ble gjennomført høsten 2025, men respondentene ble bedt om å rapportere erfaringer fra de siste fem årene. Skjemaet var åpent fra 30. september til 14. november 2025.

Det ble sendt ut informasjon om kartleggingen gjennom Norsk bibliotekforenings kanaler, fylkesbibliotekene og Forbudte bøker-uka Norge.

Kvalitetssikring /GDPR: Utvalget valgte å gjøre en del endringer i skjemaet før lansering, blant annet etter en brukertesting av skjemaet, som inngikk i en workshop med alle ansatte ved Universitetsbiblioteket i Oslo den 13. juni 2025.

Utvalget innhentet også råd fra Seksjon for juridiske tjenester ved UiO. På bakgrunn av disse rådene ble skjemaet endret før publisering. Siden kartleggingen samlet inn personopplysninger i form av navn og e-postadresser, måtte informasjonen til respondentene oppfylle kravene i personopplysningsloven og personvernforordningen artikkel 13 om informasjon som skal gis ved innsamling av personopplysninger.

Innledningen til skjemaet ble derfor justert slik at formålet med kartleggingen, begrunnelsen for innsamling av personopplysninger, behandlingsansvar og lagringstid kom tydeligere frem. Kontaktinformasjon til behandlingsansvarlig, Norsk bibliotekforening, ble også tatt inn i skjemaet (se vedlegg 1). Respondentene ble informert om at personopplysninger i Nettskjema slettes etter ett år. Skjemaet er lagt ved rapporten som vedlegg.

Spørreskjemaet var delt inn i tre hoveddeler:

1. førstelinje¹ og direkte henvendelser fra brukere eller andre aktører
2. negative reaksjoner på samlinger og innhold
3. arrangementer, utstillinger, aktiviteter og bruk av bibliotekets lokaler

Skjemaet inneholdt både faste svaralternativer og åpne fritekstfelt. I denne rapporten brukes fritekstsvarene ikke som sitater, men som grunnlag for tematisk sortering og presisering av hovedfunn. Dette er gjort for å unngå at enkelthendelser eller respondenter kan identifiseres.

Kartleggingen bygger på svar fra 392 bibliotekansatte. Respondentene ble bedt om å svare på spørsmål om erfaringer fra de siste fem årene. Tallene viser derfor rapporterte erfaringer og tendenser i sektoren, ikke registrerte enkelthendelser eller en fullstendig oversikt over alle sensurforsøk i norske bibliotek.

Undersøkelsen er ikke en representativ utvalgsundersøkelse, og funnene kan ikke brukes til å beregne det samlede omfanget av sensurforsøk i hele biblioteksektoren. Samtidig gir svarene et viktig bilde av hvilke typer negative reaksjoner, påvirkningsforsøk og håndteringsutfordringer bibliotekansatte opplever.

Flere spørsmål åpnet for flere svaralternativer. Prosentene i slike tabeller kan derfor ikke summeres til 100 prosent, og tall fra ulike kategorier kan ikke leses som unike hendelser. Der det oppgis prosentandeler, gjelder disse for det aktuelle spørsmålet og det antallet respondenter som har svart på dette spørsmålet.

Totalt svarte 392 personer på kartleggingen. Respondentene fordelte seg slik:

Institusjonstype	Antall	Andel
Folkebibliotek	230	58,7 %
Skolebibliotek	82	20,9 %
Fag- og forskningsbibliotek	69	17,6 %
Annet	11	2,8 %

¹ "Førstelinje" brukes her om ansatte som møter publikum direkte, for eksempel i skranke, veiledning eller publikumsrettede tjenester.

Data hentet fra Nasjonalbiblioteket gir et anslått antall årsverk nasjonalt på litt over 3000 årsverk, disse tallene er ikke fullt ut oppdatert eller detaljerte, men er ment for å omtrentlig sammenligne med antall respondenter i kartleggingen for å vurdere datagrunnlagets rekkevidde og som grunnlag for videre undersøkelser, ikke for å beregne statistisk representativitet.

Hvorav 1828 jobber i folkebibliotek,² 1483 årsverk i fag- og forskningsbibliotek,³ hvorav 607 har bibliotekfaglige stillingskoder.⁴ Skolebibliotek mangler oversiktlig statistikk over årsverk knyttet til bibliotekdelen av skolene, siste tilgjengelige statistikk er fra 2010 og viste da til 693 personer registrert som «personale med bibliotekfag». Dette gir en representasjon på omtrentlig >10 % av mulige respondenter. Kartleggingen kan derfor ikke med sikkerhet konkludere at funnene gir en detaljert representasjon over situasjonen i norsk biblioteksektor, men gir en indikasjon på hvordan status er, og gir datagrunnlag for mer målrettede fremtidige undersøkelser.

Det kom inn svar fra alle fylker. Det er samtidig geografiske skjevheter i materialet. Noen fylker er klart sterkere representert enn andre. Kartleggingen kan derfor ikke brukes til å trekke sikre konklusjoner om geografiske forskjeller eller om den faktiske forekomsten av sensurforsøk i hele biblioteksektoren.

Det er også viktig å understreke at flere spørsmål tillot flere svar. Tall fra ulike kategorier kan derfor ikke summeres som unike hendelser. Der det rapporteres prosentandeler, gjelder disse for det aktuelle spørsmålet og det aktuelle antallet respondenter som har svart på spørsmålet.

² <https://bibliotekutvikling.no/statistikk/forside/statistikk-for-folkebibliotek/>
³ <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/kultur/statistikk/fag-og-forskingsbibliotek>
⁴ Data fra Database for statistikk om høyere utdanning (DBH), 2025.

Hovedfunn

Kartleggingen viser at de fleste respondentene ikke har opplevd direkte henvendelser om å endre eller fjerne samlinger, utstillinger eller arrangementer. Samtidig viser materialet at en betydelig minoritet har erfaring med negative reaksjoner eller påvirkningsforsøk, særlig knyttet til samlinger og arrangementer.

De mest sentrale funnene er:

- 27,6 % oppgir at de har mottatt henvendelser om samlinger, utstillinger og arrangementer.
- 32,1 % oppgir at de har opplevd negative reaksjoner på innhold i bibliotekets samlinger.
- 7,5 % oppgir at de selv har fjernet bøker eller unnlatt å kjøpe inn materiale fordi de var bekymret for negative reaksjoner.
- 23,6 % oppgir at noen har forsøkt å stoppe, endre eller påvirke et arrangement, en utstilling eller en aktivitet i biblioteket.
 - 5,1 % oppgir at de selv har unnlatt å lage en utstilling eller avholde et arrangement eller en aktivitet fordi de var redde for reaksjoner eller selv ikke likte innholdet.
- 6,9 % oppgir at biblioteket har latt være å låne eller leie ut lokaler til grupperinger av andre grunner enn praktiske eller økonomiske hensyn.
- 26,8 % oppgir at biblioteket har retningslinjer eller prosedyrer for håndtering av klager på samlinger, arrangementer eller utstillinger.

Henvendelser og klager

Av 391 respondenter svarte 108 personer, tilsvarende 27,6 %, at de hadde mottatt henvendelser om å endre eller fjerne samlinger eller utstillinger, eller om å avlyse arrangementer. 283 respondenter, tilsvarende 72,4 %, svarte nei.

Henvendelsene kom i hovedsak direkte i biblioteket. Blant dem som svarte på oppfølgingsspørsmålet om hvor henvendelsen kom fra, oppga 107 respondenter, 88,8 %, at henvendelsen kom fysisk i skranken eller på kontoret. 24 respondenter, tilsvarende 22,4 %, oppga e-post eller brev, 17 respondenter, tilsvarende 15,9 %, oppga henvendelser eller kommentarer i sosiale medier, og 5 respondenter, tilsvarende 4,7 %, oppga telefon. Siden spørsmålet åpnet for flere svar, kan én respondent ha opplevd flere typer henvendelser.

Henvendelsene kom i stor grad fra enkeltpersoner. 100 respondenter, tilsvarende 93,5 % oppga at klagen, protesten eller sabotasjehandlingen kom fra bruker, låner eller enkeltperson. Mindre andeler oppga kollega, egen ledelse, politiker eller gruppering.

Når respondentene ble spurt hva henvendelsen gjaldt, var de vanligste kategoriene klager på samlinger og klager på arrangementer eller utstillinger. 73 respondenter, tilsvarende 67 %, oppga klage på samlingen, mens 59 respondenter, tilsvarende 54,1 % oppga klage på bibliotekets arrangementer eller utstillinger. Dette viser at førstelinjehenvendelser ikke bare gjelder bøker og annet materiale, men også bibliotekets rolle som arrangements- og formidlingsarena.

Samlinger

Spørsmålene om samlinger viser at negative reaksjoner på innhold er et tydelig tema i materialet. 125 respondenter, tilsvarende 32,1 %, svarte at de hadde opplevd negative reaksjoner på innhold i bibliotekets samlinger. 265 respondenter, tilsvarende 67,9 %, svarte nei.

Den klart vanligste aktøren bak slike reaksjoner var bruker, låner eller enkeltperson. Av de som svarte på spørsmålet om hvem som fremsatte kravet, klagde eller protesterte, oppga 119 respondenter, tilsvarende 88,8 %, bruker, låner eller enkeltperson. Kolleger utgjorde den nest største gruppen med 15 respondenter, tilsvarende 11,2 %. Øvrige kategorier, som politiker, egen ledelse og andre, forekom i mindre grad.

Tematisk grunnlag for reaksjoner på samlinger

I de faste svaralternativene ble respondentene bedt om å angi om reaksjonene gjaldt religion, ideologi, kjønn/kjønnsidentitet/sekssualitet eller annet. Kjønn, kjønnsidentitet og sekssualitet var den største kategorien. Dette samsvarer med de internasjonale trendene (ALA, 2026b).

I totalmaterialet oppga 70 respondenter dette som grunnlag for negative reaksjoner på samlinger. Religion ble oppgitt av 32 respondenter og ideologi av 24 respondenter. 40 respondenter valgte «annet».

Fritekstsvarene i «annet»-kategorien peker på flere tilbakevendende temaer. Av de 40 respondentene som oppgir andre typer tema er de viktigste⁵:

⁵ Svarene er omformulert fra fritekstsvarene.

Tema i fritekst	Beskrivelse
Språk	Særlig eldre eller foreldet språkbruk, inkludert rasistiske ord eller uttrykk i eldre litteratur
Seksualitet, kropp og nakenhet	Reaksjoner på seksuelt innhold, nakenhet, kropp, og det som kan oppfattes som upassende for barn og unge
Politisk eller ideologisk innhold	Reaksjoner på kontroversielle politiske temaer, historiske figurer eller ideologisk ladet materiale
Religion	Reaksjoner på religiøse tekster, plassering eller fremstilling av religiøst materiale
Faglig kvalitet eller sensitivt materiale	Særlig i fag- og forskningsbibliotek, der noen henvendelser gjelder faglig kvalitet, åpen tilgang eller sensitivt materiale

Med en forsiktig tematisk koding av fritekstsvarene fremstår språk som en egen underkategori, særlig knyttet til eldre barnebøker og historisk materiale. Dette bør likevel omtales som en kvalitativ tendens, ikke som et presist kvantitativt funn, siden fritekstfeltet ikke var utformet som en egen systematisk kategorisering.

Forskjeller mellom bibliotektyper

Det er tydelige forskjeller mellom bibliotektypene i spørsmålet om negative reaksjoner på samlinger.

Institusjonstype	Ja	Nei
Folkebibliotek	92 av 229 / 40,2 %	137 / 59,8 %
Skolebibliotek	19 av 82 / 23,2 %	63 / 76,8 %
Fag- og forskningsbibliotek	10 av 68 / 14,7 %	58 / 85,3 %

Folkebibliotekene rapporterer høyest andel negative reaksjoner på samlinger.

Dette kan henge sammen med at folkebibliotekene har bredere offentlig kontaktflate og ofte fungerer som både samlings-, arrangements- og debattarena. Skolebibliotekene rapporterer også reaksjoner, men i mindre omfang. Fag- og forskningsbibliotekene rapporterer lavest andel, og fritekstsvarene tyder på at noen av disse sakene skiller seg fra folkebibliotekenes ved at de kan handle om faglig kvalitet, institusjonell relevans eller sensitivt materiale.

Selvsensur og tilbakeholdenhet i samlingsarbeidet

Kartleggingen hadde som intensjon å avdekke det vi kaller «sensur» og ikke «seleksjon» slik Lester Asheim (Asheim, 1953) beskriver forskjellen mellom en bibliotekars vurdering av samlinger og eksterne påvirkninger på bibliotekets samlinger.

29 respondenter, tilsvarende 7,5 %, svarte at de selv har fjernet bøker eller unnlatt å kjøpe inn materiale fordi de var bekymret for negative reaksjoner på innholdet.

358 respondenter, tilsvarende 92,5 %, svarte nei.

Fordelingen mellom bibliotektypene viser at dette rapporteres i alle de tre sektorene, men med ulikt omfang:

Institusjonstype	Ja	Nei
Folkebibliotek	13 / 5,7 %	215 / 94,3 %
Skolebibliotek	10 / 12,2 %	72 / 87,8 %
Fag- og forskningsbibliotek	3 / 4,5 %	63 / 95,5 %

Skolebibliotekene har den høyeste andelen respondenter som oppgir at de har fjernet eller unnlatt å kjøpe inn materiale på grunn av bekymring for reaksjoner.

Tallene er små og må tolkes forsiktig, men funnet peker mot at skolebibliotek kan stå i et særlig spenningsfelt mellom bibliotekfaglige vurderinger, skolemiljø, foresatte, alderstilpasning og pedagogiske hensyn.

Arrangementer, utstillinger og aktiviteter

Andel av respondenter som oppga påvirkningsforsøk (n=92) tilsvarende 23,6 %, oppga at noen har forsøkt å stoppe, endre eller påvirke et arrangement, en utstilling eller en aktivitet i biblioteket.

Blant disse oppga respondentene følgende typer hendelser:

Type hendelse	Antall	Andel av svarene
Demonstrasjon foran eller i biblioteket	10	10,9 %
Noen klagde på utstillingen	41	44,6 %
Sabotasje: materiale ble ødelagt, flyttet eller gjemt	39	42,4 %
Noen forstyrret eller forsøkte å avbryte arrangementet	11	12,0 %
Annet	21	22,8 %

Også her kunne respondentene velge flere svaralternativer. Klager på utstillinger og ulike former for sabotasje fremstår som de vanligste formene for påvirkning i dette materialet. Sabotasje omfatter blant annet at materiale flyttes, skjules, snus eller på annen måte gjøres mindre synlig.

Sektorvis viser materialet at folkebibliotek rapporterer flest slike erfaringer. Folkebibliotekene oppgir 67 tilfeller, tilsvarende 29,3 % av respondentene i denne sektoren. Fag- og forskningsbibliotekene oppgir 13 tilfeller, tilsvarende 19 %. Skolebibliotekene oppgir 10 tilfeller, tilsvarende 12,3 %. I skolebibliotekene ser flere av tilfellene ut til å være knyttet til at materiale flyttes, skjules eller på annen måte saboteres.

Egen tilbakeholdenhet ved arrangementer og utstillinger

20 respondenter, tilsvarende 5,1 %, svarte at de selv har unnlatt å lage en utstilling eller avholde et arrangement eller en aktivitet fordi de var redde for reaksjoner eller selv ikke likte innholdet. 370 respondenter, tilsvarende 94,9 %, svarte nei.

Blant de 20 som svarte ja, oppga 15 respondenter at årsaken var redsel for reaksjoner, mens 5 oppga at det skyldtes innholdet. Dette tyder på at egen tilbakeholdenhet i hovedsak knyttes til forventede reaksjoner utenfra, mer enn til egne vurderinger av innholdet alene.

Utlån og leie av lokaler

27 respondenter, tilsvarende 6,9 %, svarte at biblioteket har latt være å låne ut eller leie ut lokaler til grupperinger av andre grunner enn praktiske eller økonomiske hensyn. 362 respondenter, tilsvarende 93,1 %, svarte nei.

Alle de 27 ja-svarene i sektorrapportene kommer fra folkebibliotekene. Dette kan henge sammen med at folkebibliotekene i større grad enn skolebibliotek og fag- og forskningsbibliotek fungerer som åpne offentlige arenaer for møter, arrangementer og lokal aktivitet. Spørsmålet peker samtidig på et område der det kan være behov for tydelige lokale retningslinjer, siden vurderinger av lokalutlån kan berøre bibliotekets rolle som offentlig ytrings- og debattarena.

Konsekvenser av henvendelser: samlinger og arrangement

På det samlede spørsmålet om konsekvenser av krav, klager eller henvendelser svarte 166 respondenter. De fleste oppga at henvendelsen ikke fikk konkrete konsekvenser. Flertallet oppga at henvendelsen ikke fikk konsekvenser. 128 respondenter, tilsvarende 77,1 %, svarte nei.

Samtidig viser svarene at enkelte henvendelser faktisk førte til endringer:

Konsekvens	Antall	Andel
Materiale ble fjernet eller flyttet	7	4,2 %
Arrangement ble avlyst eller endret	11	6,6 %
Utstilling ble avlyst eller endret Nei,	5	3,0 %
ingen konsekvens	128 15	77,1 %
Annet		9,0 %

Tallene viser at direkte konsekvenser forekommer, men at de fleste henvendelser ikke fører til fjerning, flytting, avlysning eller endring. Samtidig viser fritekstsvarene at kategorien «annet» rommer flere typer praktiske eller organisatoriske konsekvenser, for eksempel økt sikkerhet, endret kommunikasjon, intern drøfting eller endrede rutiner.

Håndtering og rutiner

Kartleggingen viser at mange bibliotek mangler, eller ikke kjenner til, rutiner for håndtering av klager på samlinger, arrangementer og utstillinger.

På spørsmålet om biblioteket har retningslinjer eller prosedyrer for hvordan klager skal håndteres, svarte:

Svar	Antall	Andel
Ja	104	26,8 %
Nei	176	45,4 %
Vet ikke	108	27,8 %

Dette er et av de tydeligste funnene i kartleggingen.

Under en tredjedel av respondentene oppgir at biblioteket har rutiner eller prosedyrer for slike saker. Nesten like mange svarer at de ikke vet om slike rutiner finnes. Dette kan tyde på at en del bibliotekansatte står i førstelinjesituasjoner uten tydelig felles ramme for hvordan klager eller påvirkningsforsøk skal håndteres.

På spørsmål om hva som skjedde med henvendelsen, oppgir 10 respondenter at den ble rapportert eller dokumentert, 17 at det ble meldt fra til ledelsen, og 10 at ingenting skjedde. Svarene indikerer at håndteringen varierer betydelig mellom institusjoner og situasjoner.

Diskusjon

Kartleggingen viser at utfordringer knyttet til samlingsutvikling og ytringsfrihet forekommer i alle bibliotektyper, men i ulikt omfang. Folkebibliotekene rapporterer klart flest negative reaksjoner på innhold i samlingene; 40,2 % oppgir å ha opplevd slike reaksjoner. Tilsvarende andel er 23,2 % i skolebibliotekene og 14,7 % i fag- og forskningsbibliotekene.

På tvers av bibliotektypene er det først og fremst enkeltpersoner som reagerer på innhold i samlingene. I folkebibliotekene står brukere og enkeltpersoner for 92,9 % av reaksjonene, i fag- og forskningsbibliotekene 81,8 %, mens tilsvarende andel i skolebibliotekene er 71,4 %. Reaksjonene knytter seg særlig til spørsmål om kjønn, kjønnsidentitet og seksualitet, religion og ideologi, men også til faglig kvalitet, språkbruk og historiske framstillinger. Kjønn og seksualitet er den klart dominerende kategorien i både folkebibliotek (60,9 %) og skolebibliotek (52,6 %), mens religion og ideologi utgjør en større andel av reaksjonene i fag- og forskningsbibliotekene.

Kartleggingen viser samtidig at selvsensur forekommer i begrenset omfang. Kun 4,5 % av ansatte i fag- og forskningsbibliotek og 5,7 % i folkebibliotek oppgir at de har unnlatt å kjøpe inn eller har fjernet materiale av frykt for reaksjoner. Andelen er noe høyere i skolebibliotekene, hvor 12,2 % oppgir tilsvarende erfaringer. Begrunnelsene handler sjelden om direkte press utenfra, men oftere om vurderinger knyttet til kvalitet, målgruppehensyn, sikkerhet eller ønsket om å unngå konfliktfylte situasjoner.

Et viktig funn er at de fleste reaksjoner ikke fører til endringer i samlingene. I skolebibliotekene oppgir 83,3 % at klager ikke fikk noen konsekvenser, mens bare 8,3 % resulterte i at materiale ble flyttet eller fjernet. Selv om tilsvarende tall ikke foreligger for alle bibliotektypene, tyder kartleggingen samlet sett på at bibliotekene i stor grad står fast ved sine faglige vurderinger også når innholdet oppleves som kontroversielt.

Samlet peker funnene derfor ikke mot omfattende sensur eller systematisk press mot samlingene. Snarere illustrerer de hvordan bibliotekansatte jevnlig må balansere hensynet til faglig integritet, ytringsfrihet, samfunnsansvar og brukernes forventninger. Selv om reaksjoner på samlingsinnhold forekommer, synes bibliotekene i hovedsak å håndtere disse innenfor etablerte profesjonelle og faglige rammer.

Konklusjon

Kartleggingen gir ikke grunnlag for å si at direkte sensur i form av systematisk fjerning eller forbud mot bestemte titler er utbredt i norske bibliotek. Den viser likevel at negative påvirkningsforsøk forekommer i alle deler av biblioteksektoren.

Hovedbildet er at de fleste respondentene ikke har opplevd direkte krav om fjerning, endring eller avlysning. Samtidig rapporterer en betydelig minoritet om negative reaksjoner på samlinger, utstillinger, arrangementer og aktiviteter. Særlig folkebibliotekene rapporterer slike erfaringer, noe som trolig må ses i sammenheng med folkebibliotekenes rolle som åpne offentlige arenaer.

Samlingene er det området der flest respondenter rapporterer negative reaksjoner. Reaksjonene gjelder særlig kjønn, kjønnsidentitet og seksualitet, kropp og nakenhet, men også religion, ideologi, språkbruk, faglig kvalitet og eldre eller kontroversielt materiale. Fritekstsvarene viser at «annet»-kategorien dekker flere tilbakevendende temaer som bør undersøkes mer systematisk i senere kartlegginger.

Fag- og forskningsbibliotekene skiller seg fra de to andre bibliotektypene ved at de står overfor helt andre utfordringer knyttet til samlingsutvikling og samlingspleie. Her er det i mye mindre grad preget av ideologisk styrte sensurforsøk og heller kvalitative kurateringer av samlingene i samråd med fagmiljø, samt den økonomiske modellen av store internasjonale fagbokforlag som styrer diskusjonen om tilganger og innhold.

Arrangementer og utstillinger er også utsatt for påvirkningsforsøk. Disse tar form av klager, sabotasje, forsøk på å påvirke innhold eller rammer, og i noen tilfeller forsøk på å stoppe eller endre arrangementer. Slike tilfeller ser særlig ut til å berøre folkebibliotekene, men finnes også i skolebibliotek og fag- og forskningsbibliotek.

Kartleggingen viser også tegn til selvpålagt tilbakeholdenhet. Et mindretall respondenter oppgir at de har fjernet eller unnlatt å kjøpe inn materiale, eller unnlatt å gjennomføre arrangementer eller utstillinger, på grunn av bekymring for reaksjoner. Selv om tallene er lave, er dette et viktig funn fordi slik tilbakeholdenhet kan være vanskeligere å fange opp enn direkte klager eller krav.

Et siste hovedfunn er at mange bibliotek mangler kjente rutiner for håndtering av klager og påvirkningsforsøk. Bare 26,8 % av respondentene oppgir at biblioteket har retningslinjer eller prosedyrer for slike situasjoner. Dette peker på et behov for videre diskusjon i sektoren om hvordan bibliotek bør dokumentere, vurdere og håndtere negative påvirkningsforsøk på en trygg, prinsipiell og bibliotekfaglig forankret måte.

Referanser

- American Library Association. (2026a, April 20). American Library Association releases 2025 most challenged books list as National Library Week begins. <https://www.ala.org/news/2026/04/american-library-association-releases-2025-most-challenged-books-list-national-library>
- American Library Association. (2026b). Censorship by the numbers: Banned books data. Retrieved June 17, 2026, from <https://www.ala.org/bbooks/book-ban-data>
- American Library Association. (2026c). The state of America's libraries 2026: A snapshot of 2025. <https://www.ala.org/sites/default/files/2026-04/state-of-americas-libraries-report-2026-WEB-acc-4.pdf>
- Asheim, L. (1953). Not censorship but selection. *Wilson Library Bulletin*, 28(1), 63–67.
- Bar-Tal, D. (2017). Self-censorship as a socio-political-psychological phenomenon: Conception and research. *Political Psychology*, 38(S1), 37–65. <https://doi.org/10.1111/pops.12391>
- Carlsson, H., Hanell, F., & Engström, L. (2023). Revisiting the notion of the public library as a meeting place: Challenges to the mission of promoting democracy in times of political turmoil. *Journal of Documentation*, 79(7), 178–195. <https://doi.org/10.1108/JD-03-2023-0061>
- Cook, P., & Heilmann, C. (2013). Two types of self-censorship: Public and private. *Political Studies*, 61(1), 178–196. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2012.00957.x>
- Danish National Library Authority. (2000). Act regarding library services. https://slks.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/andre/Act_regarding_library_services.pdf
- DIK. (2025). Samhällets sista utpost? En rapport om läget för biblioteken och bibliotekariernas arbetsmiljö (DIK 2025:3). <https://dik.se/media/cnmgalpe/biblioteksrapport-dik-2025.pdf>
- Engström, L., Carlsson, H., & Hanell, F. (2024). Drag story hour at public libraries: The reading child and the construction of fear and othering in Swedish cultural policy debate. *Journal of Documentation*, 80(7), 226–245. <https://doi.org/10.1108/JD-02-2024-0026>
- Engström, L., Skøtt, B., Carlsson, H., Hanell, F., & Hansson, J. (2024). An act of balance: Exploring the boundaries of librarianship in times of political turmoil in Sweden and Denmark. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 27(1), 8–25. <https://doi.org/10.18261/nkt.27.1.2>
- IFLA. (2021, August 25). Information without discrimination: IFLA statement on Hungarian laws on LGBTQ+ content. <https://www.ifla.org/news/information-without-discrimination-ifla-statement-on-hungarian-laws-on-lgbtq-content/>

- Kerrigan, P., McGuinness, C., Fulton, C., Siapera, E., Carrie, F., & Keenan, F. (2024). Resisting hate and navigating agitation: Perspectives and voices of public library staff & librarians against reactionary responses to LGBTQ+ materials. University College Dublin. <https://digitalpolicy.ie/wp-content/uploads/2024/11/STARR-Final-Report-edited-by-Faye-1-1-2.pdf>
- Knox, E. J. M. (2014a). "The books will still be in the library": Narrow definitions of censorship in the discourse of challengers. *Library Trends*, 62(4), 740–749. <https://doi.org/10.1353/lib.2014.0020>
- Knox, E. J. M. (2014b). Supporting intellectual freedom: Symbolic capital and practical philosophy in librarianship. *The Library Quarterly*, 84(1), 8–21. <https://doi.org/10.1086/674033>
- Kultur- og likestillingsdepartementet. (2024, 24.jan). Bibliotek. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/arkiv-bibliotek-og-museum/innsiktsartikler/bibliotek/id115235/>
- Larsen, H. (2024). Managing Norwegian public libraries as civil public spheres: Recent controversies. *Journal of Documentation*, 80(1), 116–130. <https://doi.org/10.1108/JD-02-2023-0036>
- Lov om folkebibliotek (folkebibliotekloven). (1985). LOV-1985-12-20-108. Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1985-12-20-108>
- Ministry of Education and Culture, Finland. (2016). Act on public libraries (1492/2016). Finlex. <https://www.finlex.fi/en/legislation/translations/2016/eng/1492>
- Moore, J., & Tudor, A. (2024). To add or not to add: An examination of self-censoring behaviors among school librarians. *School Library Research*, 27. <https://www.ala.org/aasl/slr/volume27/moore-et-al>
- Nissen, A.-S. E., & Kann-Rasmussen, N. (2022). Bibliotekarere som aktivister i Danmark og Sverige: Kompromis og konflikt. *Nordic Journal of Library and Information Studies*, 3(1), 44–60. <https://doi.org/10.7146/njlis.v3i1.131853>
- Norsk bibliotekforening. (2024). Yrkesetiske retningslinjer. <https://norskbibliotekforening.no/yrkesetiske-retningslinjer/>
- Oltmann, S. M. (2016). Intellectual freedom and freedom of speech: Three theoretical perspectives. *The Library Quarterly*, 86(2), 153–171. <https://doi.org/10.1086/685402>
- PEN America. (2025a, October 1). The normalization of book banning: Banned in the USA, 2024–2025. <https://pen.org/report/the-normalization-of-book-banning/>
- PEN America. (2025b). PEN America index of school book bans – 2024–2025. <https://pen.org/book-bans/pen-america-index-of-school-book-bans-2024-2025/>

- PEN Belarus. (2025, August 9). The Belarusian book under repression. <https://bannedbooks.penbelarus.org/en/the-belarusian-book-under-repression/>
- PEN Belarus. (2026). Belarus: Banned books. Retrieved June 17, 2026, from <https://bannedbooks.penbelarus.org/en/>
- PEN International. (2024, April 23). PEN's global community condemns book bans around the world. <https://www.pen-international.org/news/pens-global-community-condemns-book-ban-around-the-world>
- Penney, J. W. (2022). Understanding chilling effects. *Minnesota Law Review*, 106(3), 1451–1530. <https://scholarship.law.umn.edu/minnrev/vol106/iss3/6/>
- Pokornowski, E., & Schonfeld, R. C. (2024, March 28). Censorship and academic freedom in the public university library. *Ithaka S+R*. <https://doi.org/10.18665/sr.320506>
- Rickman, W. (2010). A study of self-censorship by school librarians. *School Library Research*, 13. https://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/aaslpubsandjournals/slr/vol13/SLR_StudyofSelf-Censorship_V13.pdf
- Svenska PEN. (2026). Hotade ord – så mår den litterära yttrandefriheten i Sverige. <https://www.svenskapen.se/rapport-hotade-ord>
- Swedish Library Association. (2015). Promoting the development of a democratic society: The Swedish Library Act according to the legislator. <https://naple.eu/?mdocs-file=90>
- Tudor, A., Moore, J., & Byrne, S. (2023). Silence in the stacks: An exploration of self-censorship in high school libraries. *School Libraries Worldwide*, 28(1), 1–25. <https://doi.org/10.29173/slww8555>

Kartlegging av sensurforsøk i biblioteket

Hardu opplevd sensurforsøk i biblioteket ditt?

Norsk Bibliotekforening kartlegger nå forskjellige former for sensurforsøk i norske bibliotek, og oppfordrer alle bibliotekansatte til å svare på skjemaet. Det er like viktig å svare hvis du ikke har vært utsatt for sensurforsøk som hvis du har opplevd dette.

Kartleggingen er delt inn i tre deler: **førstelinje**, **samlinger** og **aktiviteter**, og gjelder hendelser innen de siste **fem årene**.

Formålet med kartleggingen er å få et overblikk over situasjonen i Norge. Dataene lagres trygt, og kartleggingen vil resultere i en rapport som blir tilgjengeliggjort på NBF sine nettsider når kartleggingen er fullført. I rapporten vil personopplysninger bli anonymisert, og opplysningene i skjemaet slettes etter ett år. Ikke bruk personnavn i svarene dine.

Vi ber om navn og epostadresse for å kunne be om mer utfyllende svar i forbindelse med forskning på temaet. Dine personopplysninger er kun tilgjengelige for behandlingsansvarlig. Du kan når som helst be om å få slettet dine opplysninger i skjemaet.

NBF er behandlingsansvarlig, og kan kontaktes på nbf@norskbibliotekforening.no.

Navn

Navn og e-postadresse vises ikke i rapporten og blir ikke tilgjengelig for andre

E-postadresse

Kandukontaktes i etterkant for oppfølgende spørsmål?

Kun aktuelt for forskningsformål

Ja

Nei

Institusjonstype

Folkebibliotek

Skolebibliotek

Fag- og forskningsbibliotek

Annet

Fylke

Agder

Akershus

Buskerud

Finnmark

Innlandet

Møre og Romsdal

Nordland

Oslo

Rogaland

Svalbard

Telemark

Troms

Trøndelag
Vestfold
Vestland
Østfold

Førstelinje

Har du i førstelinje mottatt krav om å endre / fjerne samlinger eller utstillinger eller avlyse arrangementer i biblioteket?

For eksempel når du sitter i skranken eller er i annen publikumskontakt

Ja
Nei

Hvor kom henvendelsen?

Dette elementet vises kundens alternativet «Ja» er valgt i spørsmålet «Har du i førstelinje mottatt krav om å endre / fjerne samlinger eller utstillinger eller avlyse arrangementer i biblioteket?»

Fysisk i skranken eller på kontoret
På epost / brev
Henvendelser / kommentarer i sosiale medier
Telefon

Hvem klagde / protesterte / saboterte

Dette elementet vises kundens alternativet «Ja» er valgt i spørsmålet «Har du i førstelinje mottatt krav om å endre / fjerne samlinger eller utstillinger eller avlyse arrangementer i biblioteket?»

Bruker / låner / enkeltperson
Gruppering
Politiker
Egen ledelse
Kollega
Andre

Hvem?

Dette elementet vises kundens alternativet «Andre» er valgt i spørsmålet «Hvem klagde / protesterte / saboterte?»

Hva gjaldt henvendelsen?

Klage på samlingen
Klage på bibliotekets aktiviteter
Klage på bibliotekets arrangement / utstillinger
Andre aktiviteter i bibliotekets lokaler
Annet

Hvis annet, hva?

Dette elementet vises kun dersom alternativet «Annet» er valgt i spørsmålet «Hva gjaldt henvendelsen?»

Samlinger

Harduopplevd negativereaksjoner på innhold i samlingen et ditt bibliotek?

Har du blitt bedt om å fjerne bøker, eller endre samlingen basert på innhold?

Ja

Nei

Hvorfor / på hvilket grunnlag

Detteelementetviseskundersomalternativet «Ja» er valgt i spørsmålet «Har du opplevd negative reaksjoner på innhold i samlingene til ditt bibliotek?»

Religion

Ideologi

Kjønn / kjønnsidentitet / seksualitet

Annet

Hvis annet, hva?

Detteelementetviseskundersomalternativet «Annet» er valgt i spørsmålet «Hvorfor / på hvilket grunnlag»

Hvem fremsatte kravet / klagde / protesterte?

Bruker / låner / enkeltperson

Gruppering

Politiker

Egen ledelse

Kollega

Andre

Hvis andre, hvem da?

Detteelementetviseskundersomalternativet «Andre» er valgt i spørsmålet «Hvem fremsatte kravet / klagde / protesterte?»

Ikke nevnt personnavn, bruk evt. rolle / stilling

Har du selv fjernet bøker eller unnlatt å kjøpe inn materiale fordi du var bekymret for negative reaksjoner på innholdet?

Ja

Nei

Hva gjorde at du vurderte å la være å kjøpe inn materialet?

Detteelementetvises kundersom alternativet «Ja» er valgt i spørsmålet «Harduse selv fjernet bøker eller unnlatt å kjøpe inn materiale fordi du var bekymret for negative reaksjoner på innholdet?»

Arrangementer / utstillinger / aktiviteter i bibliotekets regi

Har du / dere opplevd at noen har forsøkt å stoppe / endre / påvirke et arrangement eller en utstilling / aktivitet i biblioteket?

Ja

Nei

Hva skjedde?

Detteelementetvises kun dersom alternativet «Ja» er valgt i spørsmålet «Har du / dere opplevd at noen har forsøkt å stoppe / endre / påvirke et arrangement eller en utstilling / aktivitet i biblioteket?»

Demonstrasjon foran eller i biblioteket

Noen klagde på utstillingen

Sabotasje (ødelte bøkene, flyttet / gjemte ting)

Sabotasje (forstyrret arrangementet)

Annet

Hva skjedde?

Dette elementet vises kun dersom alternativet «Annet» er valgt i spørsmålet «Hva skjedde?»

Har du selv unnlatt å lage en utstilling eller avholde et arrangement eller aktivitet fordi du har vært redd for reaksjoner eller selv ikke likte innholdet?

Ja

Nei

På hvilket grunnlag unnlot du å avholde arrangementet / aktiviteten eller lage utstillingen?

Dette elementet vises kun dersom alternativet «Ja» er valgt i spørsmålet «Har du selv unnlatt å lage en utstilling eller avholde et arrangement eller aktivitet fordi du har vært redd for reaksjoner eller selv ikke likte innholdet?»

Innholdet

Redd for reaksjoner

Har biblioteket ditt latt være å låne ut / leie ut lokaler til grupperinger av andre grunner enn praktiske / økonomiske hensyn?

For eksempel av politiske, religiøse eller kulturelle årsaker

Ja

Nei

Hva skjedde?

Konsekvenser / resultatet av kravet / klagen

Hadde kravet konsekvenser?

Ja, materialet ble fjernet / flyttet

Ja, arrangementet ble avlyst / endret

Ja, utstillingen ble avlyst / endret

Nei

Annet

Annet, hva skjedde?

Dette elementet vises kun dersom alternativet «Annet» er valgt i spørsmålet «Hadde kravet konsekvenser?»

Hva skjedde med klagen?

Dette elementet vises kun dersom alternativet «Ja, materialet ble fjernet / flyttet eller Ja, arrangementet ble avlyst / endret eller Ja, utstillingen ble avlyst / endret eller Annet» er valgt i spørsmålet «Hadde kravet konsekvenser?»

Det ble rapportert / dokumentert

Det ble meldt i fra til ledelsen

Ingenting skjedde

Fikk klageren svar?

Dette elementet vises kun dersom alternativet «Ja» er valgt i spørsmålet «Har du i første linje mottatt krav om å endre / fjerne samlinger eller utstillinger eller avlyse arrangementer i biblioteket?»

Ja, skriftlig

Ja, av ledelsen

Nei

Vet ikke / uklart

Har biblioteket ditt retningslinjer / prosedyrer for hvordan en skal håndtere klager på samlinger / arrangement / utstillinger? Vet du hva du skal gjøre når noen klager?

Ja

Nei

Vet ikke

Tusen takk for at du svarte på dette skjemaet! Har du spørsmål? Ta kontakt:
nbf@norskbibliotekforening.no

